ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—767—ՇԱԲԱԹ—15—ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1866

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան ճանդերձ Օրաթերթով 180 ղ.
Վեցամսեայ „ „ 100 „
Գաւառաց համար Տարեկան ճանդերձ Օրաթերթով 200 „
Վեցամսեայ „ „ 100 „
Մեծ թիւը՝ 2 ղ.
Օրաթերթ 20 փր.

Ծանուցմանց տողը մէկ անգամի համար 3 ղ. երկու անգամի համար 2 ղ.
Դուրս գացած լրագրաց համրու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ ճամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն Խմբագիր=Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ ճանբու ծախքըն ալ ղրկողին վրայ է։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպա՝ ընդհանուր պատերազմի վտանգէն ազատելով անդորրութեան մէջ հանգչիլ կ'սկսի, թէ և այս վիճակին ալ որչափ ժամանակ տեւելքն անհնար է գուշակել։ Պատերազմները վերջացան, բայց պատճառներուն ամէնըն ալ չանհետացան։ Գերմանական և իտալական խնդիրները լուծուեցան, բայց ոչ կատարեալ և վերջնական կերպով։ Գերմանական խորհրդարանը դեռ չի գումարուեցաւ, որուն այնչափ մեծ կարեւորութիւն կուտար քանի մ'ամիս առաջ Գ. Տը Պիսմարք, և որուն որոշմանցը կ'սպասէ կըսեն Գաղղիա, որպէս զի Գերմանիոյ գծագրութիւնն աղէկ հասկընայ։ Տակաւին Հռոմ Իտալիոյ մայրաքաղաք չեղաւ, և քանի որ Պապն ու Նաբոլիի գահակորոյս Թագաւորն հոն կեցած են, և միջնադարեան քաղաքականութեան յարեալ կղերականաց խումբ մ'իրենց բոլորտիքն եղած մեծամեծ փոփոխութեանց հետ համախոհ ըլլալ չեն ուզեր և անոնց դէմ արգելքներ կը հանեն, Իտալիոյ անդորրութիւնը վերջնական կերպիւ ապահովցած չհամարուիր։

Ըսել չենք ուզեր որ անցեալ պատերազմը մեծ գործեր չտեսաւ։ Աւստրիա և Պրուսիա իրենց էութիւնն այսուհետեւ անքակտելի կերպով խառնած են Իտալիոյ և Գերմանիոյ հետ, և ասոնք ալ փոքր բաներ չեն, քանզի գործերով խորհուած գաղափարներ են որք հիմա գործադրութիւն գտացան։ Բայց պատերազմները մինչև հիմա քաղաքական դժուարութիւններն անհետացընելու օրինակ մը չեն տուած, և շատ հեռի ենք տակաւին այն վիճակէն, ուր՝ ինչպէս քանի մը անուսապէտներ կերազեն՝ ազգերն ու տէրութիւնները զէնքը վար դնելով նիւթական և բարոյական յառաջադիմութեան ասպարէզին մէջ միայն իրարու հետ մրցելու ելնեն։

Չկայ այնչափ կեղծ բան մ'որչափ հաշտութեան դաշնադրութեանց առաջին յօդուածը, ուր յանուն ամենասուրբ և անբաժանելի Ս. Երրորդութեան յայտարարութիւն կըլլայ թէ այս ինչ կամ այն վեհապետները խաղաղութեան դաշնադրութիւն մը կը հաստատեն իրարու մէջ «մշտնջենաւոր»։ Ահաւասիկ երեկուան յաղթողին և յաղթելոյն մէջ այժմէն յարաբերութիւնները ծխիլ կ'սկսին, և անկարելի չէ որ եթէ Աւստրիա վաղը զօրաւոր դաշնակից մը գտնէ Պրուսիոյ դէմ, գործել իր ներքին շփոթութիւնները մոռնալով պատերազմի ասպարէզը նետուի։

Սաքսոնիա իր անկախութիւնը վայելած ատեն՝ տաղանդաւոր արտաքին գործոց պաշտօնեայ մ'ունէր, Գ. Տը Պէօյսթ, որ քանի տարիէ 'ի վեր Գ. տը Պիսմարքի հակառակորդն եղած է. վասն զի Պրուսիոյ փառասէր գլխաւորութեանց միշտ արգելք դնելու կաշխատէր։ Գ. Տը Պէօյսթ՝ Աւստրիոյ և Գերմանական հանդուցեալ աւագաժողովին օգնութեանն ապաւինելով, Պրուսիական եղին մեծութեանը հասնելու կը ջանար. բայց իր բոլոր ճիգերն 'ի դերև ելան, և եօթնօրեայ պատերազմ մը հինաւուրց Գերմանիան կերպարանափոխ ըրաւ։ Ինչպէս արդէն ծանուցած ենք, Աւստրիոյ կայսրը Գ. Տը Պէօյսթի անձնական արժէքէն աւելի թերևս անոր նախկին գործերուն համար ուզեց որ զայն իր արտաքին գործոց պաշտօնեայն ընէ, բայց Գ. Տը Պիսմարք դէմ կեցաւ և Սաքսոնիոյ նախկին պաշտօնէին Վիեննայի արքունեաց մէջ անցնիլը Պրուսիոյ դէմ թշնամանք մը համարեց։ Ասոր վրայ Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսրն իր գլխաւորութենէն ետ կենալու հարկադրեցաւ, և այս պարագայն բաւական է ցոյց տալու թէ երկու տէրութեանց յարաբերութիւններն ինչ վիճակի մէջ են։

Աւստրիա միայն այս կողմէն չէ որ սպառնալից դէմք մը կը տեսնէ. իր հիւսիսային վաղեմի բարեկամը՝ Ռուսիա ալ խոժոռ աչօք կը նայի իր վրայ։ Բնական էր որ Աւստրիա իր ձախորդութեանց դեղը ներքին յառաջդիմական ընթացքի մը մէջ փնտռէր, և ասոր համար պէտք էր որ հին բռնաւորական դրութիւնը մէկ կողմ դնելով, 1860էն սկսուած սահմանադրական մեծ բարեկարգութիւնը կատարելագործէր կայսրութեան բոլոր ժողովրդոց բաղձանքին համեմատ։ Բայց Հունգարացիները, Պօհէմիացիները, Խրուաթները, և այլն գոհ ընելու միջոցները խորհած ժամանակ՝ Աւստրիա չէր կրնար մոռնալ Կալիցիոյ Լեհերը, որք կայսրութեան մէկ կարևոր մասը կը կազմեն. ուստի և անուանի լեհ ազնուական մը՝ Գ. Կօլուչովսքի կոմսը՝ յիշեալ գաւառին կառավարիչ կարգեց։ Կոմսին Կալիցիա հասնիլն և մեծ ցնծութեամբ ու հանդէսներով ընդունուիլը, և հետևաբար Լեհերուն Աւստրիոյ ներքև վայելած ազատութիւնն աչքի զարնելէք հակապատկեր մը կը ներկայացընեն Ռուսիոյ իշխանութեան ներքև գտնուած սահմանակից լեհ գաւառներուն վիճակին քով, ուր լեհերուն ազգութիւնը լեզուն ու կրօնքն արմատախիլ ընելու փորձ կը փորձուի այս միջոցիս, և ուր հողերն իսկ Լեհերուն ձեռքէն առնըւելով ռուս կալուածատէրերուն կը տրըւին։ Ռուս լրագիրներն Աւստրիա կամբաստանեն որպէս թէ Լեհաստանի խնդիրը նորէն յարուցանել կուզէ, և ասոր համար է որ Լեհացւոց շնորհած ազատութիւնները սաստիկ դժգոհութեամբ կը նկատեն։

Ընթերցողք մոռցած չեն անշուշտ որ պատերազմին դադրելէն ետեւ՝ Պրուսիա Մանթէօֆէլ զօրավարը Պետրբուրգ ղրկեց։ Այս դեսպանախօսութեան բովանդակը չգիտցուեցաւ, բայց յայտնի կը տեսնուէր որ Գերմանիոյ մէջ ըլլալիք փոփոխութեանց կը վերաբերէր։ Յետոյ իմացուեցաւ նաև որ Մանթէօֆէլ զօրավարին բանակցութիւններն յաջողեր են, և թէ Ռուսիա չէզոք պիտի մնար գերմանական գործոց նկատմամբ, և իրօք ալ այնպէս մնաց։ Ուստի հետեւցընողներ կան որ Ամերիկայի Միացեալ—Նահանգաց և Ռուսիոյ ու Պրուսիոյ մէջ սերտ բարեկամութիւն մը կայ։ Պրուսիա իր գործն անխափան առաջ կը տանի։ Հանովէրի Թագաւորը կը բողոքէ, Պրու-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Իղձ հասարակութեան. — Դպրոցներու կեանքը. — Յոյնք եւ Հայք 'ի Տրապիզոն. —Կարնոյ յուզմունքը. —Մխիթարք 'ի Խարբերդ. —Առաջնորդք. —Գերապայծառի մարապետները. —Ցանձնապաստան կաթուղիկոսք. Մխիթարեանց մէկ ջանքը Տրապիզոնի համար. — Իրենց վարժարաններն. —Ազատ կրթութիւն. —Երջանկութիւն հայոց. — Ս. Հարք հայոց։

Ընդհանրական իղձ մ'եղած է այս օր ազգային վարժարանները բարեկարգ և անոնց թիւոյն օր քան զօր աւելնալը տեսնել. քանզի ամենայն ոք կիմայ և մահու և հայի խնդրոց վարժարաններու մէջ լուծուիլը լաւ հասկցաւ։ Այս իղձը թէ և կը ոգևի յառաջ վարել իւր սակը, բայց գեանաքարշ օձը միշտ զանի խայթելու և թունաւորելու եռալէ եղած է, և Մոլոխի զաւակնին պէս երբեմն կերպարանափոխ կըլլայ. «Խըմպըլ» անուանած հայն անգամ «դըպրոց, դպրոց, ես չեղայ, իմ զաւակս ըլլալու է այս աւուր մարդը» կը ձայնէ. այս ձայնը կամ ազգը չլսեր, որ կարելի չէ, կամ կը լսէ ու չուզեր գործել՝ իր պատասխանատուութիւնը մոռնալով։ Նաբոլէոն, լուսաւորութեան ճակատամարտի զինուորին եղող ազգի մը կայսրը, մըրցանակ կը խոստանայ որոշեալ դըպրոցական շրջանը լրացնող գեղջային աշակերտին. — Ո՛վ քաջալերութիւն և խոստում, դեռ ծնունդ առած չէ Հայոց մէջ, թէ ծնար ու չեն ուզեր ապրիլ—։ Ընդհանրական հայու բազմաթիւ թաղերը ունեցող մայր քաղաքներու մէջ անգամ, ոչ ազգային օրինաւոր վարժարաններ կան և ոչ ըստ օրինի հոն յաճախող աշակերտ։ Ո՞վ ունի՞նք ընդհանուր համարատու վարժարանաց. կա՞յ մէկը որ հարցնէ թէ այս ինչ վարժարանը ժամանակ մը բարեկարգ էր, հիմա ինչո՞ւ խանգարուած կամ գոցուած է. պակա՞ս են եկամուտները թէ ուրիշ չեն գործածուիր եղած։ Ո՞ւր մնացին գիշերօթիկ վարժարաններուն համար բացուած ընկերութիւնները, ժառանգաւորաց դպրոցի համար եղած ծախսերը։ Բնական է անշուշտ այս հարցումներէն հետեւցնել թէ երբեմն շատ դպրոցներ լաւ վիճակ ունէին, արթնութեամբ կը գործէին ու հիմա տկար կամ մեռած են. — պատճա՞ռը. — արդէն վերը ցուցուցինք։ Այս տարի Պօլիս եղած միջոցիս տեսայ ազգայինք՝ որ տակը ձեռքերնին օրինաւոր դպրոց կը խնդրէին որդւոցը համար. բայց ո՞ւր։ Շատերն սխալուած էին Պէշիքի բողոքականաց և Գաղղիական գաղղիացւոց դպրոցները տալ իրենց տղաքը, թէ և այս ալ մասամբ իւրք մեր բնական սատարութեան մէկ գործն է։ Եղո՛ւկ, որ դեռ չկրցանք հասկընալ թէ հայ տղուն ճշմարիտ հայու դաստիարակութիւնը միայն օգտակար է։ Շատ վիճաբանէ ետեւ ցաւդ անհոգ կը տարուբերինք։ Իմ Պօլսէն մեկնել և գաւառի մէջ վարժապետութիւն ընելս երկու տարւոյ մօտ է. այս միջոցին որչափ որ մեծ ուշադրութեան արժանի տեսայ գաւառի հայոց եռանդը դպրոցի մասին, այնչափ ալ մեծ՝ զայն մարելու գլուխներուն ճիգը, որով ապրիլ մեռնիլ ծաղկին պէս քիչ միջոցի մէջ կը մարի հաշակեալ դպրոցին կենաց ճրագը. և ո՞ւ կայ այն տեղն որ համար պահանջէ. թէ և քիչ մը եւքը քննիչը կը վազէ գիտուած ոճիրները վերցընելու նըպատակաւ։ Եւրոպա, որ ամեն օր լուսաւորութեան ջահը մեզի մօտ կը փայլեցընէ, անոր պատգամները կը խօսի ու ցանդ կը գործէ, մենք անոր դէմ գըրեթէ ապուշ կը մնանք։ Եւ որ աւելի ցաւալին է, ամեն վայրկեան մեր աչքին առաջ գործուածներէն ոչ օրինակ կառնենք և ոչ կը խրատուինք։ Ցուցնենք հոս մէկ քանին իբրև պատկեր մեր տգիտութեան և այլոց ջանից։

1. Յոյնք Տրապիզոնիա մէջ ունեցած թաղական ընտելարաններէն զատ, գրեթէ միայն ժողովուրդին և եկեղեցեաց տրօքը տարին 1200—300 լիրայ ծախսք դպրոց կը կառավարեն հաստատ օրէնքներով. դպրոցին վարչութիւնն անցեալ տարի եկեղեցի մը գոցեց՝ իրեն չափ գրուած տուրքը տալ չուզելուն համար, և վերջապէս տուաւ։

2. Ընդհանրական մերինները վարժուած չըլլալով դպրոցի տուրք տալու, կը դժուարանան տարին միանգամ թեթև տուրք մը տալ վարժարանի (որ աւելի հաստատ կալուածներով կը խնամի) որպէս զի ուղածնին կարենան ուսանիլ իրենց որդիքը։ Թէ և վերջապէս տալն 'ի հարկէ պիտի առնըլին, և երանի՛ թէ վասն զուարճ չհասած, այս՛.... Այսօր քառասուն հազար զուրուշի չափ ծախք կըլլայ վարժարանիս, և սարին ասոր կրկնին առաջ բերած արդիւնքը ցուցնելէն ալ հեռի չէ. միայն կը կարօտի հաստատ պատուարի մը հիւսիսային ցուրտ քամիներուն դէմ պաշտպանուելու, որք՝ մանաւանդ Սեւծովուն եզերքը՝ շատ կը փչեն։

3. Խարբերդ բողոքական միսիոնարք կարծես թէ աւարի եկած են, և մինչդեռ մերինները առաջնորդի կռիւով թմրած, խաշխաշ կերածի պէս ու-

սխա ամենևին ականջ չկախելով յաղթութեան խրատուէնքն 'ի գործ կը դնէ և անոր երկլիմերը կը գրաւէ ։ Ֆրանքֆորթցիները կը բողոքեն, Բրուսիա՝ անոնց դարերով ազատ քաղաքը իր երկրին հետ կը միացընէ ։ Սաքսոնիոյ թագաւորը կընդդիմանայ, Բրուսիա անոր ալ իր պայմանները բռնի ընդունել կուտայ ։ Վերջապէս Պերլինի մէջ յաղթական փառաւոր հանդէսներ կը կատարուին, և քաղաքական հորիզոնին վրայ Բրուսիոյ աշխարհակալութեանց սպառնացող ամպ մը չերևիր ։ Գաղղիա Ռէնի գետին կողմէն ըրած պահանջումը կը թողու ։ միւս մեծ տէրութիւններն ալ չէզոք կը կենան ։ Երևելեան խնդիրը պահ մը կարթննայ ու կը մարի ։ չէզոքութեան ու անմիջամտութեան սկզբունքն այս կողմէն ալ պատերազմի առիթ չթողուր ։ Թայմզ յայտարարութիւն կընէ թէ Անգլիա միայն մէկ բանի մը վրայ չէզոք չկրնար կենալ, այն է Եգիպտոսի վրայէն Հնդկաստանի ճանապարհին գոցուելուն վրայ ։ բայց Թայմզ անհոգ թող ըլլայ ։ այս ճանապարհը յափշտակելու փորձ փորձող չկայ առ այժմ ։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Լոնտրա 22 հոկտ. (իրիկուն)

Թայմզ կըսէ թէ Սպանիոյ թագուհին իմացուցեր է Գաղղիոյ կառավարութեան թէ գաղղիական զօրաց Հռոմէն մեկնելէն ետևինքը միտքը դրած է Պապը պաշտպանել ։

Թագուհին Աւստրիոյ ալ առաջարկեր է որ Ս. Պապը կաթոլիկ տէրութեանց հաւասար պաշտպանութեանը ներքև դրուի ։

Փարիզ 24 հոկտ.

Նաբոլէոն կայսրն ու կայսրուհին երէկ Փարիզի մէջ պոռանցան եւ եռանդագին համակրութեան աղաղակներով ընդունեցան ։

Հոկտ. 22 ին Անթիլեան կղզիներէն գաղղիացւոց ձեռքն եղած Սէն Թիէր եւ Միքլօն կղզիներուն վրայ սաստիկ փոթորիկ մը բրդելով տասնևմէկ մեծ նաւ, բազմաթիւ մանր նաւեր եւ 80 նաւաստի կորան ։ Նիւթական վնասը խիստ մեծ է ։

Օսմ. ընդհ. պարտք. Փարիզ 30—30 25. Լոնտրա 29.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Րումանիոյ (Մոլտօ-Վալաքիոյ) Կարոլոս Հօհէնցօլէռն իշխանին մայրաքաղաքս հասնիլը հինգշաբթի օրը ծանուցինք ։ Այսօր ալ քանի մը տեղեկութիւններ կուտանք յիշեալ իշխանին ճանապարհորդութեան վրայ ։

Հոկտ. 9/21 ին օրը իրիկուան դէմ Պուքրէշէն ճանբայ ելաւ և վեց ժամ ետքը Եէրկէօյ հասնելով՝ հետևեալ օրը հոն անցուց ։ Երեքշաբթի առաւօտ նաւամատոյցը իջաւ ուր Օտեան Գ. էֆէնտին զինքը դիմաւորելու գացեր էր, և շոգենաւ նստելով Ռուսճուխ հասաւ ուր Դանուբեան գաւառին կուսակալ Միտհատ փաշան զինքը դիմաւորեց, և 21 թնդանօթ արձակելով ողջունուելէ ետև՝ զինուորական պատուով և նուագարանաց ուղեկցութեամբ կուսակալին պալատը գնաց, ուր տէրութեանց հիւպատոսներն ու գաւառին գլխաւոր պաշտօնատարներն իրեն ներկայացան ։

Յետոյ շքեղ նախաճաշ մը տրուեցաւ իրեն, ուր Իշխանը Վ. Սուլթանին կենացը և կուսակալն ալ Իշխանին կենացը բաժակ առաջարկեցին ։

Այս առուր ժամ Իշխանը կուսակալին ուղեկցութեամբ երկաթուղւոյն կայարանը երթալով շոգեկառք նստաւ, և իրիկուան ժամ երեքին Վառնա հասաւ, ուր քաղաքին կառավարիչ Եգտիրահիմ փաշան փառաւոր ընթրիք մը պատրաստեր էր կառավարութեան պալատը ։

Նոյն միջոցին Իզզէտտին շոգենաւն ալ Կ. Պօլսէն Վառնա հասաւ, և ժամը գիշերուան վեցին Իշխանը կառավարչին պալատէն հանդիսիւ նաւամատոյցը երթալով շոգենաւը մտաւ, որ խիստ պայծառ կերպով լուսավառեալ էր, ինչպէս նաև նաւամատոյցը ։ Քիչ մ'ետքը քաղաքին կառավարիչն ու Օտեան Գ. էֆէնտին հրաժեշտ առին Իշխանէն և կէս գիշերին Իզզէտտին շոգենաւը Վառնայէն մեկնեցաւ ։

Ինչպէս արդէն ծանուցած ենք չորեքշաբթի կէս օրին Իշխանը Կ. Պօլիս հասնելով՝ Այէօք Սուլթի կայսերական Քէօշկը իջաւ, ուր դեսպանաց ներկայացուցիչ Քեամիլ պէյը շոգենաւէն իջած ժամանակ դիմաւորելով ընդունեց ։

Քանի մը վայրկեան հանգչելէ ետև, Իշխանը նորէն Իզզէտտին շոգենաւը նստելով Տոլմա Պաղչէի կայսերական պալատը գնաց և անմիջապէս օգոստափառ Ինքնակալին ներկայացաւ, որ վերջին աստիճանի սիրալիր ընդունելութիւն մ'ընելով՝ իր քովը նստեցուց և քառորդ մը չափ խօսակցեցաւ հետը ։ Էրքունի պալատէն Բ. Դուռը գնաց, ուր Բարձր. Մեծ եպարքոսը փառաւոր պատուով զինքն ընդունեց ։

Հինգշաբթի օրը, Բարձր. Մեծ եպարքոսն և տէրութեան գլխաւոր նախարարներն այցելութեան գացին Իշխանին ։

Նոյն օրը իրիկուան դէմ Իշխանը տէրութեանց դեսպաններուն և յունաց Պատրիարքին այցելութեան գնաց ։ Երդէն նոյն առաւօտուն յունաց Պատրիարքն երկու բարձրաստիճան եկեղեցական ղրկած էր Իշխանին գալուստը բարևելու ։

Ալիխաէն հոկտ. 14 թուով գրուած և յունաց Վելանթիս լրագրին մէջ հրատարակուած լուրերը կը ծանուցանեն թէ Լաքօս ըսուած տեղը կռիւ մ'եղեր է՝ առանց որոշ արդիւնքի ։

Հոկտ. 12 ին Մուսթաֆա փաշան անձամբ Լաքոսի մէջ ամրացեալ ապստամբներուն վրայ գացեր է ։ Յետոյ դէպ 'ի Աբօքօրօնա գալեր է, ուր մեծ պատերազմ մ'նկսեր է, որ թղթատարին ճանբայ ելած ժամանակ կը շարունակէ եղեր ։

Ընհաւասիկ դանձուց պաշտօնէին առ Բարձր. Մեծ եպարքոսն ուղղած տեղեկագրին կցորդեալ ցուցակին թարգմանութիւնը զոր խոստացեր էինք ։

ՑՈՒՑԱԿ

Ցառաջիկայ 1283 (1867—68) տարւոյն մէջ մարտ 1 էն սկսեալ արտաքին փոխառութեանց եւ ընդհանուր պարտուց համար վճարուելիք գումարներուն եւ անոնց յատկացեալ եկամտից ։

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

1283 տարւոյն մէջ արտաքին փոխառութեանց և ընդհ. պարտուց վճարմանց համար պէտք եղած գումարները

Քսակ

1854ի փոխառութեան համար			46431
1855	”	”	55067
1858	”	”	77536
1860	”	”	30847
1862	”	”	141675
1863	”	”	106109
1864	”	”	35795
1865	”	”	81180
Գումար			574640
Ընդհ. պարտուց համար			380000
Համագումար			954640

Այս գումարէն վար պիտի երթայ Եգիպտոսի տրոյ նախկին գումարին այն մասը՝ որ 1854—1855ի փոխառութեան տոկոսին և գլխամասին համար ուղղակի Լոնտրա կը վճարուի 60000

894640

1283 տարւոյն մէջ արտաքին փոխառութեանց և ընդհ. պարտուց վճարներուն յատկացեալ եկամուտները

Քսակ

Յատկացեալ գումարք	
Բոլոր մաքսերու և անուղղակի տուրքերու (աղ, ծխախոտ, մետաքս) եկամուտներէն՝ տասն ամսոյ համար, այն է՝ 1867 մարտ 1/13էն մինչև դեկտ. 31, ամիսը 50000ական քսակ	500000
Մայրաքաղաքիս տուրքերէն (ըմպելիք, ձկնեղէնք, դրոշմ, կշիռք, դրոշմաւոր թուղթ, պայմանագիրք, Իհթիսապ և ուրիշ այլ և այլ եկամուտք)	29700
Ըշխարոյ տուրքէն	230000
Նահանգաց այլ և այլ տուրքերէն (Րուսումաթի-Միւթէֆերրիքա)	40000
Քանի մը նահանգաց տասանորդներէն	60000
Եգիպտոսի հարկին յաւելուածէն	60000
Մոլտօ—Վալաքիոյ և Սերվիոյ հարկերէն	12600
Համագումար	932300

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Արտաքին փոխառութեանց եւ ընդհ. պարտուց 1283(1866-67)ի վճարքներուն պայմանաժամերը եւ անոնց ամեն մէկուն յատկացեալ եկամտից ստացման ժամանակները ։

ԱՌԱՋԻՆ ՎԵՑԱՄՍԻՆ ՎՃԱՐՔՆԵՐԸ

Քսակ

Փոխ. 1854ի վճարաժամ ապրիլ		16920
Արտաքին փոխառութեանց յուլիս 1ի վճարաժամք		
Փոխառութիւն 1860ի		15425
”	1862	70858
”	1863	53077
”	1864	17925
”	1865	40590
Գումար		197870
Փոխ. 1855ի վճարաժամ օգոստ.		35395
Ընդհ. պարտք ” յուլիսի		190000
Փոխ. 1858ի ” սեպտ.		29957

ԱՌԱՋԻՆ ՎԵՑԱՄՍԻՆ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ ԵԿԱՄՈՒՏՔ

Եգիպտոսի նախկին հարկէն առաջուան պէս ուղղակի Լոնտ-

շամուաց կը մնան, անոնք կրկնասեռ վարժարաններ կը բանան, անխարութիւն (ծածուկ թակարդ) կը քարոզեն, Աստուածաշունչ կը տեղան, Ամերիկայէն տետրակներ, գործիքներ կը բերեն (խաբելու ընտիր առարկաներ), դիւզերը մինչև անգամ թափանցելով լուսաւորչական «հեթանոսը» քրիստոնեայ կընեն, որով իրենց մէկ Պատ. եպիսկոպոսը կը համարձակի քանի մ'ամիս առաջ մեզի ըսել թէ Խարբերդ Հայաստանի լուսաւորութեան կեդրոնն եղած է. — պատճա՞ռ. — քանզի . . . Քնացի՛ր, հանգի՛ր, ա՛զգ իմ, Եպիսկոպոսն ալ չես գուն, չեմ գիտեր ո՛վ ։

4. Կարին 8-10 ամսոյ չափ վարժարանը բարեկարգելու յուսով ճիգ մ'ընելէն յետոյ, անփորձութեամբ և տգիտութեամբ բռնկած այսօր կուզէ իւր բոյը երկինք բարձրացած տեսնել ։ Չկայ մէկը որ հրդեհին առջևն առնելու ջանայ ։ Առաջնորդն ի՛նչ ընէ հիմա, քանզի աւասիկ գաւառներու մէջ շատ սովորական եղած բան մը ։ Մէկ երկու հարուստներ անձնական գործերով իրարու դէմ հակառակութիւն կունենան, և անվերջանալի առաջնորդը եթէ երկու կողմին ալ այո՛ կամ ոչ ըսէ, կեղծութիւնը շուտով երևան կելնէ և երբեք գործ մ'ալ առաջ չերթար ։ Եթէ ըստ պահանջման՝ մէկ կողմին միայն կարենայ պաշտպանել, կըլլայ միւսին ատելի, վերջապէս երկու պարտզային մէջ կռիւը կը դառնայ առաջնորդին վրայ (և կամ դուրսէն եկող վարժապետին) որով առաջնորդը կըլլայ դոհ քանի մը չար կրից ։ Թէև շատ տեղեր առաջնորդաց տգիտութեամբն աւելի կը հրահարի բոցը, որք կամ իրենց ներկայութեամբը պատճառած կըլլան և կամ ամփներով հեռի մնալով իրենց վիճակներէն ։ Ո՞հ կեդրոնական Վարչութիւնն արդեօք չգիտեր թէ ո՛րչափ կարևոր է առաջնորդաց իրենց վիճակին մէջ ներկայութիւնը ։ բայց այն առաջնորդին «որ գիտէ հովուել ։» Երկու տեսակին օրինակներն ալ բազմաթիւ են այսօր ։ Կարին մանչ աղայոց համար շարունակեալ կանոնաւոր վարժարան մը չունենալէն զատ, աղջկանց համար ընտելարան մ'անգամ չունի ։

5. Ընդհ. Հաւունեան գերապայծառը Հայաստանի «լուսաւորութեանը» համար մարապետ առաքեալներ կը պատրաստէ, վանքին գեղեցիկ սեռը որսալու աւելի վարպետ ընթացք մ'է այդ ։

6. Եւ վերջապէս ո՞ւրկէ կը պատճառին Սսոյ և Աղթամարոյ կաթողիկոսական աթոռներուն յանձնապաստան վարդապետներէ յափշտակուիլ ու դրաւուիլը, գրեթէ ամեն տեղ ժողովուրդին ընտիր հովիւ չունենալը, Մշոյ վանքին պարտաբոյծները, որոց սեփական չիֆթլիկն եղած է վանքը, և այլն և այլն ։

Օրերը թէև արդէն սկսած են հասարակութեան ձայնը մինչև պալատներու ներսերը մօտնել, և գիտցընել թագաւորաց թէ հասարակութիւնն է թագաւորը և ոչ թէ իրենք, բայց մեր ժողովուրդին ձայնը դեռ չի զօրեր իր եւալրարոց ձայնը խեղդելու, և իր իրաւը պահելու ։ Ի՞նչ կըլլայ ուրեմն այս միջոցին ։ —ծուռ. գաւառապատկութիւնը եւալրատութեան թիկունքը առնելով իւր սուրը կը շարունակէ առանց վայրկ մը յիշելու հայութեան ապագան ։ Տես Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը՝ որ 22 տարիէ հետէ կը ջանայ և կաշխատի եղեր քաղաքիս մէջ գիշերօթիկ վարժարան մը կառուցանել, օր մը սկսած է պայն հիմներ պատերը բարձրացընել, բայց տգիտութեան և պետասիրութեան ոսխերիմ զինուորներն 'ի քթթել ական հասած են աւրելու ։ այսօր իր քայքայուած ցուրտ որմերը կըմնան 'ի նշան անոնց վատ յաղթութեանը ։ Լուսաւորչեան վարժարանին այս տարուան առաջին հարցաքննութենէն անմիջապէս ետքը, տեղւոյս պապական ազգայինք մինչև 'ի Հըռոմ այերս մատուցին այս մասին, նոյնպէս և Կ. Պօլիս ։ Բայց յաջողեցա՞ն են. — Աւասիկ պատասխանը ։ 3-4 ամիս առաջ պապական (քօլէճցի) վարդապետի մը այս խնդրոյն վրայօք խօսք բանալով ստ լսեցինք. — Վենետիկի վարդապետները թող չյուսան երբեք որ պիտի կարենան այդ ուզած դպրոցնին բանալ. իրենց ձայնը այդ մասին ոչ հօս և ոչ ուրիշ տեղ լսելի եղած է, և ըլլալու ալ չէ ։ Մենք մինչև հիմա այս գործին վրայօք եղած դարձուածներէն ստ կրցանք գիտել, որ փառահութիւն չունին Վենետիկի Մխիթարեան հայր դասախարակութեանը ։ Քաղաքէս մէկ անձ մը միայն, մեր յածքին նայելով, 600 լիրա տալու յանձն առած է անոր շինութեանը մասնակցելու համար ու չընդունուիր ։ Տե՛ս սևերես ուխտութեան զօրութիւնն ու ճիգը ։ Բայց միթէ Մխիթարեանք յուսահատ՞ած են. — ո՛չ. — կը գործեն և միշտ պիտի գործեն ծածկելով մերայնոց դանդաղութեանը վրայ, և իրենց ուշադրութիւնն այժմ դարձուցած են Ախալքալաքի միջին կաշխատին բաւ չհամարելով իրենց Ռաֆայէլեան, Մուրատեան և Պօլսոյ վարժարանները ։ և ժամանակ մը որ մեծաւ մասամբ Պօլսոյ

րա վճարուելիք	16920

Մինչեւ մայիս 1 ստացուելիք եկամուտք

Մարտ ամսոյն անուղղակի հարկերէն	50000
Ապրիլ ամսոյն " "	50000
Րումէլիի և Արշիպեղագոսի ոչխարաց տուրքէն	50000
Տէրութեան միւս գաւառներուն ոչխարաց տուրքէն	50000
Գումար	200000
Եգիպտոսի հարկին նախկին գումարէն	7000
Մայիս ամսոյն անուղղակի տուրքերէն	30000
Գումար	37000

Մինչեւ յուլիս 1 ստացուելիք եկամուտք

Եգիպտոսի տրոց յաւելումէն	30000
Յունիս ամսոյն անուղղակի տուրքերէն	50000
Ոչխարաց տուրքէն	70000
Զանազան տուրքերէ (Րուսումի—Միւթէֆէրրիգա)	40000
Մոլտո-Վալաքիոյ և Սէրվիոյ հարկաց առաջին վճարքը	6300
Գումար	196300

Մինչեւ յուլիս 1 ստացուելիք եկամուտք

Մայիս ամսոյն անուղղակի տրոց մնացորդը	20000
Մայրաքաղաքիս տուրքերէն (ըմպելիք, ինհիսապ եւայլն)	12000
Գումար	32000

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՑԱՄՍԻՆ ՎՃԱՐԱԺԱՄԸ

	Քսակ
Փոխ. 1854ի վճարաժամ հոկտ.	29511

Արտաքին փոխառութեանց յունվար 1ի վճարաժամը

Փոխառութիւն	1860	15422
"	1862	70822
"	1863	53032
"	1864	17870
"	1865	40590
Գումար		197736
Փոխ. 1855ի վճարաժամ փետր.		19672
Ընդհ. պարտք " յունվարի		190000
Փոխ. 1858ի " մարտի		47579

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՑԱՄՍԻՆ ՑԱՏԿԱՑԵԱԼ ԵԿԱՄՈՒՏՔ

	Քսակ
Եգիպտոսի նախկին հարկէն առաջուան պէս ուղղակի Լոնտրա վճարուելիք	29511

տալայք աշակերտ էին իրենց, այսօր մեծ մասը գաւառներէն է. գովելի ջանք. Մխիթարեանք համոզուած են այժմ, որ իրենց Վենետիկի և Փարիզի վարժարաններէն յառաջ եկած աշակերտներն Ասիոյ մէջ հաստատելիքներնէն ալ կրնան հանել, և որ աւելի օգտակարն է, քիչ ծախքով. բայց ի՞նչ օգուտ որ Վենետիկի և Փարիզի անունները մեծ են, այն տեղերը միայն հայ տղայ մը գիտնական դուրս կուգայ. որըմեկե՛ գաղափար. հեռաւոր ուխտատեղին զօրաւոր կըլլայ— (Թէ և մենք Փարիզ և Թէոդոսիայ ունեցանք գիշերօթիկ վարժարաններ, բայց հրեշտակայեան երկուքին ալ հոգին շուտով առաւ, այնպէս որ երկրորդը հիմա ոչ կենդանի և ոչ մեռեալ է, ո՛չ հայ է և ոչ Ռուս)։ Բայց սակայն ի՞նչ ընէ հայր մը որ կուզէ զաւակն ուսմամբ ծաղկեցնել։ Իր տեղւոյն վարժարանաց նուազութիւնը, տկարութիւնը և անոնց յարատեւութեանը վրայ ունեցած կասկածը կը պարտաւորեցնեն զինքը մէկին տեղ չորս ծախս ընել, թէ և դժբաղդաբար երբեմն ալ անպտուղ տեսնել իր յոյսը. և տեսնենք թէ ինչպէս.

Մնացեալը հետեւեալ թուով.

ՆԵՐՍԷՍ Ս. Մ.

Մինչեւ նոյեմբ. 1 ստացուելիք եկամուտք

Յուլիս ամսոյն անուղղակի տուրքէն	50000
Օգոստ. " " "	50000
Սեպտ. " " "	50000
Րումէլիի և Արշիպեղագոսի ոչխարաց տուրքէն	60000
Գումար	210000
Եգիպտոսի նախկին տրոց գումարէն առաջուան պէս ուղղակի Լոնտրա վճարուելիք	6569
Հոկտ. ամսոյն անուղղակի տուրքերէն	14000
Գումար	20569

Յունվար 1ին ստացուելիք եկամուտք

Հոկտ. ամսոյն անուղղակի տրոց մնացորդը	36000
Նոյեմբ. ամսոյն անուղղակի տուրքերէն	50000
Եգիպտոսի հարկին յաւելումէն	30000
Տասանորդներէն	60000
Մոլտո-Վալաքիոյ և Սէրվիոյ հարկին երկրորդ վճարքը	6300
Մայրաքաղաքիս ըմպելեաց իհթիսապի եւայլն տուրքերէն	17700
Գումար	200000

մինչեւ յունվար 1 ստացուելիք եկամուտք

Դեկտ. ամսոյն անուղղակի տուրքերէն	50000

Գանձուց Վսեմ. պաշտօնեայն բարձր. Մեծ Եպարքոսին ուղղած տեղեկագրին իմաստով պաշտօնական նամակ մը գրեց Օսմանեան Կ. Պանքային, և տեղեկագրին մէջ պարունակեալ անօրէնութիւնները՝ ինչպէս նաև վերոգրեալ ցուցակն անոր ալ հաղորդեց.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս շաբթու տեղական թըղթատարութեան միջոցաւ նամակ մ՚ըստացանք որ Ուլնիոյ փոխանորդք ստորագրութեամբ Ս. Պատրիարքին տըրւած խնդրագրի մ՚օրինակը կը հաղորդէ մեզ հրատարակելու խնդրանօք. Բայց նամակին մէջ ստորագրութիւն չի գտնուելուն համար, արժան համարեցանք Պատրիարքարանէն ստուգել թէ արդեօք այնպիսի խնդրագիր մը դացա՞ծ է Ս. Պատրիարքին. և պատասխան առինք թէ ոչ. Թէ այս պատճառաւ և թէ տեղեկութեան աղբիւրը մեզի անծանօթ ըլլալուն համար, յիշեալ խնդրագրին օրինակը չուզեցինք հրատարակել.

Այս առթիւ հարկ կը համարինք նորէն ծանուցանել որ եթէ առանց ըստորագրութեան լուրեր կամ տեղեկութիւններ մեզ հաղորդուին՝ չեն կրնար հրատարակուիլ.

— Խաագիւղէն նամակ մ՚առանք, որ կը ծանուցանէ թէ յիշեալ գիւղին մէջ Որբանոց մը հաստատելու ձեռնարկութիւն եղած է. Բայց այս աւուր Մասիսի մէջ տեղ չգտնուելուն պատճառաւ՝ նամակին հրատարակութիւնն երկուշաբթի աւուր կը թողունք.

— Սև ծովէն հեռագրեալ մինչև հիմա եկած լուրերը յիշեալ ծովուն մէջ անցեալ շաբթուան փոթորիկներէն պատահած նաւաբեկութեանց թիւը 7ի կը հասցընեն. Մարմարա ծովէն ալ նմանապէս գէշ լուրեր կառնուինք.

—Անցեալ երկուշաբթի գիշերուան փոթորկին ժամանակ Պուրուչէշմէի առջև պատող 15 Մալթացիներու պարանը խզելով՝ ութը ծովասոյզ եղան և եօթը ազատեցան.

— Երեքշաբթի օրը Թոփխանէի շոգենաւով եկած հելլենական լրագիրներն արգիլուեցան, և առանց անցագրի Կ. Պոլիսեկող քանի մ՚անձինք ալ ոստիկանութեան գաւառը ղրկուեցան.

— Տարսոնէն հոկտ. 14 թուով կը գրեն թէ քօլէրան սաստիկ կոտորած կընէ յիշեալ քաղաքին մէջ.

—Պաղտատէն և Պիրէճիկէն եկած հեռագրալուրերը կը ծանուցանեն թէ Եփրատ գետն յորդելով շրջակայ դաշտերն ողողեր է. Պէրքուք քաղաքը գըրեթէ բոլորովին ջուրերուն ներքև մնացեր է. Տիգրիս գետն ալ յորդելով Պասրայի կողմերը մեծ աւերումներ գործեր է.

1866 հոկտ. 13 Իւսկիւտար

. . . . Տէր.

Գիտնալով Ձեր ազգասիրական օգտոյն եռանդը, համարձակեցայ սոյն երկտող գըրութեամբս աղաչել Ձեր ազնուութեան որ եթէ կարելի է սուղ անկիւն մը շնորհէք ծանուցման համար, որովհետև անցեալ շաբաթ երեկոյ տրուելիք ԲԻԷՐ ՏԱՐԵՑՑՕԻ թատերգութիւնն այս շաբաթ մնացած ըլլալուն, կաղաչեմ որ բարեհաճիք ծանուցմամբ յայտնել Ձեր ազգօգուտ լրագրոյն մէջ որով մնամ, եւ այլն.

Ե. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ ԱԶԻԶԻՅԷ Մ. ՐԱՃԻԻ

ԻՒՍԿԻՒՏԱՐ ՊԱՂԼԱՐ ՊԱՇԸ

1866 Հոկտ. 15 Շաբաթ գիշեր ժամ 2 1/2

Ներկայացումն արտաքոյ կարգի

Ի ՆՊԱՍՏ

Պ. Ե. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆԻ

ԲԻԷՐ ՏԱՐԷՑՑՕ

ԿԱՄ

ԹԷՆԹՕՐԷՅԻ ԱՂՋԻԿԸ

Երգախառն թատերգութիւն ՚ի հինգ արարուածս եւ ՚ի մի պատկեր

ՊԱԼԷԹ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Պ. Կիզօյի խորհրդածութիւնք ՚ի վերայ արդի քրիստոնէութեան. —Հատոր Բ. Փարիզ 1866.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾ

Քրիստոնէութեան ներկայ վիճակին նկարագրութիւնը դիւրին բան չէ. Մանաւանդ եթէ մէկը վարդապետական ոճ մը չբռնելով՝ փիլիսոփայական նկատմամբ արդի քրիստոնէութեան զանազան ձևերը գծագրելու ելնէ, խիստ դժուարաւ պիտի կարենայ կատարելապէս իր նպատակին հասնիլ. Երբ որ կըրօնական բնութիւնը մարդոց մաքերն ՚ի մի ձուլէ, և մարդիկ անշարժ բնագրի մը վրայ կապուած մեքենայներ ըլլան, այնպէս որ անհնար ըլլայ մտաւորական ասպարիզին մէջ քայլ մ՚առաջ երթալ առանց կրօնից սահմանէն դուրս ելած համարուելու, կամ պարզապէս երբ մարդիկ կրօնից լոյսէն զատ ուրիշ որ և է լոյս մերժելով՝ իրենք զիրենք յանդէտս կամաւոր կուրութեան դատապարտեն, այնպիսի կրօնական վիճակի մը նկարագիրը խիստ պարզ է, վասն զի այնպիսի վիճակի մը մէջ մարդիկ ամենքն ալ մի և նոյն պգացմամբ՝ այն է մի միայն իրենց պաշտած կրօնքէն բղխած վարդապետութեամբ ազդուած են. Ասիկա անհերքելի տեսնուած իրողութիւն մ՚է, որոյ օրինակներն ամեն օր աչքերնուս առջև են. Այնպիսի կրօնքի մը մէջ ուսմունքը գիտութիւնն. արուեստները փաճառականութիւնը և կենաց ամեն մէկ բաներն ալ շատ անգամ մէկ մէկ վարդապետութեան ենթարկուած են, որով կրօնքը մեծ արգելք մ՚եղած է քաղաքակրթութեան, և հոգւոյն առաջնորդ եղող սիրտն ալ երկնային հըրով ջեռուցանող հաւատքին տեղ ըըռնած է միտքը կուրացընող նախապաշարումը. Ուստի և ամեն յետադէմ ազգաց կրօնքն այս տեսակէն է. ամեն գիրք որ մարդկային միտքը կը կաշկանդէ և թոյլ չտար որ իմացականութեան աշխարհին անհուն ասպարիզին մէջ ազա-

տօրէն սաւառնի, զայն աղջամղջին խաւարի մը մէջ մնալու կը դատապարտէ.

Սակայն քրիստոնէական կրօնից ամենէն մեծ և փառք պարծանքն է միտքը բանտարգել չընել և իմացականութիւնն անձուկ սահմանաց մէջ չպարփակել. Աւետարանը մարդկային ազատութեան առաջին գիրքն է, և Քրիստոս ալ ազատութեան առաջին առաքեալը, որ փարիսեցիներուն կեղծաւոր ուղղափառութիւնը կործանելով, ընդհանուր մարդկութեան առջև յառաջդիմութեան նոր ասպարէզ մը բացաւ. Այս է միայն պատճառը որ քրիստոնէական քաղաքակրթութիւնն ամեն քաղաքակրթութիւններէ գերազանց է և պիտի ըլլայ.

Եղաւ ժամանակ որ քրիստոնէութիւնն ալ իր նախնական նպատակէն այն է ազատութեան սկզբունքէն պահ մը խոտորեցաւ, բայց անհնար էր որ Աւետարանին ոգին անհետանար, ուստի և միշտ արգելքները տապալելով դարձեալ իր ամենայն մեծութեամբ մարդկային ազգին առաջնորդել սկսաւ. Տասն և ինն դար առաջ հին աշխարհին յեղափոխութեան համար նախնի քրիստոնէից սկսած գործը դարձեալ իր ընթացքը շարունակեց՝ մարդկային ազգին եղբայրութեան հաւասարութեան և ազատութեան բարիքն ընծայելու համար.

Այնպիսի կրօնք մը, որ իր ծոցը կը պարունակէ աշխարհի ամենէն քաղաքակրթեալ ազգերը, չէր կրնար վերը յիշուած կրօնից նման իր հաւատացեալներն անքակտելի շղթայներու մէջ կաշկանդել. Քրիստոնէութիւնն էապէս ներող (թօլէրան) կրօնք մ՚է, առաքեալները՝ ոչ թէ սրով՝ այլ մի միայն խօսքի զօրութեամբ հաւատքը տարածեցին, և բռնութեան դէմ մարտիրոսութիւնը գնելով, որ էապէս մարդկային սիրտը գրաւող յաղթութիւն մ՚է, բարոյական զօրութեամբ միայն հեթանոսութիւնը քրիստոնէութեան դարձուցին. Ասիկա քրիստոնէութեան տարածմանն ծագման մեծ ապացոյց մ՚է. Ընական էր ուրեմն որ քրիստոնէութիւնն իբրև ազատութեամբ՝ այսինքն մարդկութեան վրայ ոչ թէ բռնութեամբ դրուած՝ այլ ներքին համոզմամբ տարածուած կրօնք մը, զանազան ազգերու և ձիւղերու բաժնուած ըլլար, որք պէտք չէր որ իրարու հակառակ և շատ անգամ թըշնամի ըլլային, ինչպէս դժբաղդաբար Միջին—դարուն մէջ եղան. Սակայն մարդկային կիրքն որ ամեն բան ՚ի չարն կը գործածէ, հօս ալ իր չարաչար ազդեցութիւնն ՚ի գործ դրաւ, և քըրիստոնէութեան ճիւղերն իրարմէ բոլորովին հեռացընելով անհերքութեան և հալածանաց ոգւոյն ասպարէզ տըւաւ, որ քանի ազատութիւնը վերնայ, այնչափ ալ անհետանալու վրայ է. Ուստի՝ մեք կը հաւատանք որ քրիստոնէական եղբայրութիւնն որչափ ծաւալի, այնչափ ալ քրիստոնէութեան տարբեր ձևերն՝ առանց զիրար հալածելու կամ նզովելու՝ իբրև մի և նոյն երկնային վարդապետին աշակերտներն՝ ամեն մէկն իր ներքին համոզման համեմատ պիտի հաւատայ և խոստովանի անոր. Այն աւեն պիտի ամեն մարդ հասկնայ որ հոգւոյ փրկութեան համար մէկ եկեղեցին ձգելով միւսն երթալու հարկ չկայ, քանզի ամենքն ալ մի հօտ և մի հովիւ պիտի ըլլան, և ձևերու տարբերութիւններն ոչ միայն արգելք պիտի չըլլան ներդաշնակաւոր միութեան մը, այլ առաւել ևս պիտի ցոյց տան քրիստոնէութեան տիեզերական և ընդհանուր կերպարանքը.

Բայց նոյն իսկ այս ձևերու տարբերութեան պատճառաւ քրիստոնէութեան ճշգրիտ պատկերը գծագրել դըժուարին է, և անոր ներկայ վիճակին նկարագրութիւնն ոչ միայն կրօնական, պատ-

մական և փիլիսոփայական, այլ և եթէ ներելի է ըսել հոգեբանական ընդարձակ հմտութեանց կը կարօտի, Գ. Սիգօ իբրև սոսկ քաղաքագէտ՝ այսպիսի մեծ գործի մը ձեռնամուխ ըլլալու անկարող էր. բայց Գ. Սիգօ Լուի-Ֆիլիփի պաշտօնեայն ըլլալէ առաջ Գաղղիոյ բարձրագոյն ճեմարաններուն մէջ վարժապետութիւն ալ ըրած է, և հիմա ալ գրեթէ 18 տարիէ չափ քաղաքականութեան փշալից ասպարէզէն քաշուելով իր վերջին ժամերն ուսմանց և գիտութեանց նուիրելը մեծ փառաւորութեան արժանի կընէ իր գրչէն ելած գործ մը.

Գ. Սիգօ մեծ հմտութեամբ պարզ հատորի մը մէջ կը հաւաքէ կէս դարէ 'ի վեր քրիստոնէութեան վրայ գրուածները, և Եւրոպայի՝ մանաւանդ Գաղղիոյ մէջ անոր արդի վիճակին գոնէ մէկ ուրուագիծը տալու փորձ կը փորձէ: Ինչպէս որ նախընթաց յօդուածի մը մէջ ըսինք, Գ. Սիգօ երկու կէտ կը նշանակէ, զորս թողներու ի մեզ. մէկը հաստատական և միւսը ժխտական անուանել. առաջինը քրիստոնէութիւնն իր յառաջդիմութեան արգելք եղող խոչընդոտներէն ազատելով՝ զայն ընդհանուր մարդկութեան ապառաջային ընելու կաշխատի. իսկ երկրորդը՝ զայն իր էական տարրներէն կապտելով՝ մարդկութիւնը բոլորովին ոչնչութեան անդունդին մէջ գլորել կ'սպառնայ,

Գ. Սիգօ առաջին կէտէն սկսելով, իր առաջին խորհրդածութիւնը Գաղղիոյ մէջ քրիստոնէական վերակենդանութեան կը նուիրէ: Գաղղիական մեծ յեղափոխութեան պատմութիւնը գիտցողները քաջ տեղեկութիւն ունին թէ ի՛նչպէս ազատութեան մէկէն'ի մէկ յորդումն իր հեղեղին հետ քշած տարած էր նաև քրիստոնէութիւնը, որ զեղծ կղերի մը ձեռքին մէջ նուաստացած, Վոլթէրի դառն հեգնութիւններով արհամարհուած, նիւթապաշտ սերունդէ մը մոռցուած, կարծես թէ նոր հալածանքի մը կը կարօտէր իր նախկին փայլը դարձեալ ստանալու համար: Քրիստոնէութիւնն այն մահաւիթ պարագայից մէջ իր վեհագոյն ծագումը ցոյց տուաւ. տաճարները գոցուեցան և անոնց պաշտօնեայները մահու և աքսորանաց դատապարտուեցան, բայց չկար բան մը որ անոր թողած անհուն դատարկութիւնը լեցնէր: Ժանձարի տէր մարդիկ խորին ցաւօք կը նկատէին այս վիճակը, բայց մարդասպաններու դաշոյններն ու անգութ Սիյօթինն իրենց գլխոյն վրայ կեցած էին: Մարդկութիւնը կարծես թէ բռնաւորութեան դէմ ապստամբելով՝ Աստուծոյ հետ ալ պատերազմ բացած էր: Ռոպէսբիէր լոկ, այն միանգամայն անգութ և սքանչելի, դաժան բայց անկաշառելի հանճարը (այսպէս կանուանէին զայն իր սքանչացողները) որ Գաղղիոյ երակներէն ապականեալ արիւնը հանել ուզելով՝ անոր կենսական արիւնն ալ վաղցուցած էր, զգաց այն անհուն դատարկութիւնը, և Գերագոյն Էակին պաշտօն մատուցանելու ելաւ: Բայց այն օրը որ Ռոպէսբիէր Գերագոյն Էակին քահանայապետութիւնն ընելու ձեռնարկեց, իր համբաւը կորսուեցաւ, մինչև որ ինք ալ ուրիշ մարդասպաններու հարուածներէն իյնալով՝ սոսկեան համբերատարութեամբ մեռաւ:

Անկից ետև հանճարով Ռոպէսբիէրէն շատ վար գտնուող մարդիկ իրենց խելապատակէն նոր կրօնքներ հանելու խմաստակութիւնն ունեցան, և 1797ին Լարըվէյէր-Լըբօ Փարիզի բարոյական և քաղաքական գիտութեանց ճեմարանին մէջ իրեն և իր խելքին տէր եղող քանի մը մարդոց հնարած Աստուածմարդասիրութիւն (Թէօֆիլանթըրօբի) ըսուած վարդապետութեան վրայ ճառ մը խօսելով, Գ. Տը Թալէյրանէն հետևեալ հեգնական պատասխանն առաւ. «Յիսուս Քրիստոս խաչուեցաւ և յարեաւ իր կրօնքը հիմնելու համար: Դուք ալ պէտք է ջանաք այնպէս ընել:»

Բայց եկաւ ուրիշ մեծ հանճար մը, Նաբոլէոն, և 1802ին հզօր ձեռօք վերականգնեց Գաղղիոյ մէջ քրիստոնէութիւնը: Արդարև, Ռոպէսբիէրի ժամանակ տիրած Սարսափմանց թագաւորութիւնը վերնալուն պէս, քրիստոնէական տաճարներն հաւատացելոց ջերմեռանդութեամբ ըստ մեծի մասին բացուած էին. սակայն Նաբոլէոն՝ Պապին հետ Քոնքօրտա ըսուած հաշտարար դաշնադրութիւնը կնքելով, ոչ միայն քրիստոնէական եկեղեցին փառաւոր կերպով վերահաստատեց, այլ և զայն հաշտեցուց նոր քաղաքակրթութեան հետ, այնպէս որ անկից 'ի վեր Գաղղիոյ մէջ պատահած 1830ի և 1848ի յեղափոխութիւնները կրօնից դէմ ամենափոքր հալածանք մ'ալ չհանեցին, և կղերէն շատերն ալ՝ ժողովրդին իրաւունքը պաշտպանելու համար յեղափոխականաց հետ միանալով՝ 1848ի հասարակապետութեան խորհրդարաններուն ալ անդամ եղան:

Բայց Գ. Սիգօ կը խոստովանի թէ Նաբոլէոնի Պապին հետ հաստատած դաշնադրութիւնը՝ թէ և այն ատեն անհրաժեշտ պէտք էր, բայց հիմա կարևորութիւնը կորուսած է, և այժման ազատմիտներէն կը բամբասուի իբրև եկեղեցին տէրութեան ձեռքը գործիք ընելու դիտմամբ հաստատուած փառասիրական գործ մը. Հռոմ այն ատեն մեծ դժուարութեամբ հաճութիւն տուաւ Նաբոլէոնի պահանջած պայմաններուն, որք եկեղեցին տէրութեան հրամաններուն կենթարկէին: Հիմա ալ Գաղղիոյ մէջ շատ հաւատացեալներ կը փափաքին որ եկեղեցին բոլորովին բաժնուի աշխարհային իշխանութենէն, և ազատ պետութեան մէջ ինք ալ իր ազատութիւնն ունենայ, այսինքն ոչ տէրութեան ռոճիկն առնու, ոչ ալ հրամաններէն կախեալ ըլլայ, այլ հաւատացելոց նուէրներովն ապրի և իր ազատութիւնը վայելէ: Այս դրութիւնը կատարելապէս Ամերիկայի մէջ կը տիրէ, և ամեն կրօնքներ ալ անով իրենց բարոյական ազդեցութիւնն ապաօրէն 'ի գործ կը դնեն և կը բարգաւաճին, այնպէս որ առանց տէրութենէն ռոճիկ առնելու հաւատացեալներն իրենց դաւանութեան պաշտօնեայները պահելէ ետև, հեռաւոր աշխարհներ քարոզիչներ ալ կը ղրկեն որ դան մեզի քրիստոնէութիւն սորվեցնեն: Անգղիոյ մէջ ալ կաթոլիկ կղերը տէրութենէն բոլորովին ազատ է և ռոճիկ չընդունիր, բայց և այնպէս իր ազդեցութիւնը խիստ մեծ է հաւատացելոց վրայ:

Ազատ եկեղեցի յազատ պետութեան սկզբունքը քրիստոնէութեան և դարուս ազատութեան բնականապէս կը համաձայնի, ուստի իր հիմն անժխտելի կերպով ուղիղ է. բայց ինչպէս Գ. Սիգօ ալ կըսէ, «ասիկա առաւել ժամանակի, տեղւոյ, սովորութեանց և ընկերային վիճակի խնդիր մ'է, քան թէ սկզբունքի»: Այս նկատմամբ 1802ին Պապին հետ Նաբոլէոնի հաստատած դաշնադրութիւնը իմաստուն քաղաքականութեան մը գործը կը համարի Գ. Սիգօ, վասն զի այն ատենէն մինչև հիմա եղած կարգադրութեանց շատերը խանգարուեր են, բայց Քոնքօրտան մնացած է, և եկեղեցին՝ քաղաքային ընկերութիւնը՝ և պետութիւնն առանց մեծ դժգոհութեան վարուած են անով:

Մնացեալը հետևեալ թուով.

Գ. Վ. ՊԱՐՆԱՍԵԱՆ.

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պօլիս 14 Հոկտ.

Շաբթուս դրամական ամենէն կարևոր լուրը ներքին և արտաքին պարտուց վճարմանց համար յատկացած եկամտից գումարներուն հրատարակութիւնն է, զոր մեք ալ թարգմանած ենք: Վճարմանց կանոնաւորութեան համար տրուած այս նոր ապահովութիւնը, թէև արտաքոյ կարգի ազդեցութիւն մը չունեցաւ հրապարակիս վրայ. բայց լաւ տպաւորութիւն ըրաւ: Այսուամենայնիւ, յիշեալ հրատարակութիւնն աւելի աղէկ տպաւորութիւն կընէր եթէ անոր հետ մէկտեղ քանի մը հիմնական խնայութեանց անօրէնութիւններ ալ ըլլային, ինչպէս որ կը յուսացուի թէ պիտի ըլլան: Ցուցակին մէջ տեսնուածին համեմատ՝ 5 միլիոն լիրայի մօտ եկամուտ Օսմանեան Պանքային գրաւ կը տրուին, և տէրութեան ուրիշ պիտոյից համար 7 կամ 8 միլիոն լիրա կը մնայ, որ ծախքը չպիտի կարենայ գոցել. Արդէն գանձուց պաշտօնատան ձեռքի պարտքերը երթալով աւելնալու վրայ են. ամսականներուն շատըն անվճար մնացած են և անոնց փոխարէն տրուած հէվալէներն ալ բաւական չգալով, հարկ կըլլայ շաբաթն անգամ մ'իջեցնել հէվալէ տրուելիք օրերը, և փոխանակութիւններն ալ չափաւոր կերպով ընել: «Անականաբար, կըսէ Լէվանթ Հէրալտը, ասիկա մինչև սահմանեալ կէտ մը միայն կրնայ առաջ երթալ, և հոն հասնելէ ետև հարկը օրէնքը լուծելով, ուրիշ բան չմնար ընելիք՝ բայց եթէ Պանքային տրուած գրաւներուն ձեռք երկնցնել: Ասոր ալ դարմանը միմիայն խնայութեամբ կրնայ ըլլալ, որ յաճախ առաջարկուած է, և որուն մէջ միայն պարունակուած է Օսմանեան գանձային վերակենդանութեան յոյսը: Նոր տուրք մը չկրնար դրուիլ, բայց Բ. Դուռը կրնայ իր մեծ ծախքը կըտրելով երկու ծայրերն իրարու հասցընել:»

ԹՈՒՂԹ ԵՒ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ

ՉԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՈՒՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՄՈՒՆՔ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին արգոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կաղամարներ, ըն... օրինակութեան մամուլներ, գրիչ, մելան, կնքամոմ, կանոն, գրաւոր, և այլն և այլն Եւրոպիոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօլսոյ ամեն թղթավաճառներէն աւելի աժան գնելով ծախելու թէ մնաւկով և թէ հատով ուզողներու. հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մնաւկով կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչ ըլլալու պայմանաւ: Գաւառներէն թուղթ և այլն ուզողները կրնան դիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը ղրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով. նամակները պէտք է վճարուած ըլլան:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ	Հինգշբ. 13	Ուրբաթ 14
	Ղուրուշ	Ղուրուշ
Օսմանեան լիրա Մէճ.	102.20	102.20
Քսանոց արծաթ		
Խօհամը ումումի	33.10	34.20

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՐՄՏԻՔ

Ցորեն Թայղան կարծր	00—00
» Խամալի »	29—30
» Բում. Պալկըք	00—00
» Վառնա	26—28
» Խարայիլ կակուղ	18—24
» Կալաց »	00—00
» Պուրկազ »	26—27
Եգիպտացորեն կալաց	14—15
Գարի	—14

ՄԵՏԱՔՍ

Պրուսա կարճ թէֆէ	570—580
» երկան »	560—580
Շաքի հօխան ֆրանք	
» Պարսկաս.	50—54

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

	Ղուրուշ
Բամպակ Պալըքէսէր հօխայ	—14
» Կէյվէ »	—14
» Ադանա »	—12.20
» Ռուսաստան »	—11
Բուրդ Էնկիւրի լուացուած »	—15
» » չլուացուած »	— 7
» Պանտըրմա չլուաց. »	— 7
Ճէյրի Էնկիւրիւ »	—13
» Թօխաթ »	—11
» Զօրում »	—09
Մազը սեւ »	—15
» ճերմակ »	— 0
Թիֆթիք Էնկիւրիւ »	—48
Աֆիօն Պալըքէսէր »	—255
Քիթրէ Տիրեւ բանուած »	00—23
Սալէպ Տաճկաստանի »	—15
Մեղրամոմ գեղին Տրապի. »	—22
» » Անատօլու »	—21
Մուսամ Բումէլի »	— 0
Կտաւատի հունտ Բում. Քիլէ	—
» » Պանտըրմա »	—
Ձէթ Այվալըգ հօխայ	— 8
» Կիրիտ »	— 8
Աճառ (Սապօն) Գանտիա »	— 7.20
» » Միտիլլի »	— 7
Բրինձ Եգիպտոս Բէշիտ »	— 4.10
» Տիմեաթ »	

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

	ղուրուշ
Խանվէ Ռիօ եւ Գափօ 100 հօխ.	900—1000
Շաք. գլուխ Ֆ-101 Անվեր. »	—
» փոշի » »	
» Հոլ. գլուխ » »	—
» փոշի » »	—255
Գաղղ. գլուխ » »	—295
» փոշի » »	—250
Անագ (գալայ) » »	—680
Պղպեղ (պիպէռ) հօխայ	— 6
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա »	—135
» » Մադրաս »	—120
Անուշադր (Նշադըր) »	— 7
Պոզպաա (Ջէվիզ) մնաւկ	—180
Կապար (Գուրշուն) »	— 3.20
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնա. »	—355
Ջինք ամխատակ թիւ 7-12 Հէյ	— 7
Երկաթ Անգ. ձողաձև կոտ.	68— 70
» Տախտակ 1-14 »	
» Բեւեռցու »	72— 73
» Բոլորակ »	135—140
» Ռուսիոյ »	120—130
Քարփիձա վարիլ 39 Հէյ.	—118
Խսթիւպէճ ճէն. զոյգ Մնա.	—250
» Պէլճ. »	
» Թրիէսթ »	
Սրատմաչէթ Վիէննա հօխան	— 16
» Թրիէսա եւ Գաղղ. »	— 15

Մասիս լրագրոյ բաժանորդութեան տեղերն են՝ Կ. Պօլիս Չինիլի խանը վերի յարկը Թ. 7, Մասիսի խմբագրատունը:

Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ նոզաբարձուաց սենեակները:

ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տէտեեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Բաղդասար աղա Բանչուկեան.

ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Պ. Յակոբ Սալահորեան.

ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Շուշանեան.

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ. Մանուկի Սուքիաս աղա Գալուստեան:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էյմաեան.

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ԵՐԶՆԿԱ. Ընթերցասիրաց Թանգարան.

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խասմանեան.

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլ ուզողներն՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան բղբակցիլ:

Խմբագիր-Տնօրէն

Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ ՉԻՆԻԼԻ ԽԱՆ